

8. Flaker A. Geschichte der Nationalliteratur und vergleichende Literaturforschung / A. Flaker // Aktuelle Probleme der vergleichenden Literaturwissenschaft. – Berlin, 1968. – 166 S.
9. Janiw W. Eine rare französische Veröffentlichung./Jahrbuch der Ukrainekunde// Arbeits- und Förderungsgemeinschaft der Ukr. Wiss. e. V. Ukr. freie Univ.; Red.: Szuper R. – № 21. – 1984. – S. 367–370., ISSN 0178-0565
10. Lesja Ukrainka und die westeuropäische Literatur / Hrsg. von J. Bojko-Blochyn. H. Rothe, Fr. Scholz. – Köln; Weimar; Wien, 1994. – 249 S.
11. Makowej Ossip. Zur Wiedergeburt der kleinrussischen Literatur // Die Gesellschaft. – 1898. – Heft 20. – S.11.
12. Ukrainka Lessja. Hoffnung. Ausgewählte Gedichte / Aus dem Ukrainischen von Jona Gruber. – K., 1971. – 160 S.

УДК 811.161.2'276.6:34

Т. В. Громко,

Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, м. Кіровоград

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЧИТАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ У СТУДЕНТІВ-ІСТОРИКІВ

Порушується проблема стимулювання інтересу до історичної літератури в майбутніх учителів-істориків. Актуальність статті зумовлена зростанням впливу нових інформаційних технологій на процес професійної підготовки студентів з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)». У статті запропоновано тексти, спрямовані на розвиток читацьких інтересів у майбутніх учителів історії, що сприятимуть формуванню у студентів мовнокомунікативної професійної компетенції.

Ключові слова: мовнокомунікативна професійна компетенція, читацький інтерес, текст, стилістичний аналіз тексту.

FORMING OF CULTURE OF READING OF FICTION OF STUDENTS-HISTORIANS

The problem of stimulation of interest is violated in historical literature for future teachers-historians. Actuality of the article is predefined by the increase of influence of new information technologies on the process of professional preparation of students from a course «Ukrainian (after professional aspiration)». The texts, sent to development of reader interests for the future teachers of history, which will assist forming for the students of lingually-communicative professional competence, are offered in the article.

Key words: lingually-communicative professional competence, reader interest, text, stylistic analysis of text.

ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРЫ ЧТЕНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ У СТУДЕНТОВ-ИСТОРИКОВ

Поднимается проблема стимулирования интереса к исторической литературе у будущих учителей-историков. Актуальность статьи предопределена ростом влияния новых информационных технологий на процесс профессиональной подготовки студентов в курсе «Украинский язык (профессионального направления)». В статье предложены тексты, направленные на развитие читательских интересов у будущих учителей истории, которые будут способствовать формированию у студентов языковокоммуникативной профессиональной компетенции.

Ключевые слова: языковокоммуникативная профессиональная компетенция, читательский интерес, текст, стилистический анализ текста.

Відповідно до Концепції національної освіти України сучасні вищі покликані реалізувати нові тенденції розвитку вищої освіти, її змісту і якості, зокрема завдання формування й розвитку т.зв. освітнього інтелектуального потенціалу нації. Останнім часом у методиці викладання дисциплін гуманітарного циклу особливого поширення набули інтерактивні форми, зорієнтовані на співпрацю вчителя та учня, їх актуальність та доцільність у сучасному освітньому процесі не викликає сумнівів. Загальновідомо, що сучасне студентство здебільшого віддає перевагу новим інформаційним технологіям (комп'ютерній мережі Internet), і напевно чим можна стверджувати, що процес формування читацького інтересу, закінчившись шкільним віком, не потребує рекомендацій філологів, а також вузьких спеціалістів [2, с. 135].

Сьогодні, за винятком кількох сторінок у Вікіпедії, можна констатувати відсутність рекомендованих для прочитання історичних творів, які або доволі активно виявляють себе в національному культурно-мовному просторі, або вийшли з розряду актуальних через певні екстралінгвістичні причини. На нашу думку, головним аргументом, який доводить необхідність звернення вітчизняної лінгводидактики до хрестоматійних, зокрема національно-міжнародних творів, може послужити той факт, що осягнення їх є незаперечним показником долучення особистості до певної історико-літературознавчої епохи, її культури, життєвої ідеології соціуму.

Цілком очевидно, що процес формування українськомовної професійної компетенції у вищих педагогічних навчальних закладах набуває повноти і логічної завершеності лише за умови звертання до книги. Так, на необхідності пошуку ефективних методів розвитку читацького інтересу в студентів наголошує Л.І.Мацько: «Читання як процес мовленнєвої діяльності заслуговує пильнішої уваги до нього з боку лінгводидактів і методистів. Читання розвиває пізнання, розширює перцептивний досвід, формує словник, усталює мовні стереотипи. У процесі читання засвоюються правопис, граматичні форми, збагачується лексикон, виробляється мовне чуття, образність мови стає формою образного бачення світу» [4, с. 100]. Отже, формування всіх складових мовно-комунікативної професійної компетенції у студентів видається неможливим без розвитку в майбутніх учителів читацьких інтересів.

Одним із актуальних завдань оновленого вузівського курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» є вивчення теоретичного матеріалу відповідно до визначених Міністерством тем, яке базується на різноманітних фахових текстах. В основному це стилі сучасної української мови, а також робота з фаховими текстами в контексті відповідних змістових модулів.

Так, особливостями викладання курсу на гуманітарних факультетах є безперервна робота на розвитку мовлення студентів, збагачення їх термінологічно-словникового запасу та й розширення обізнаності, загальної й вузькофахової ерудованості. Для таких актуальних цілей більшість викладачів добирає матеріал з різностильових джерел. Взірцем можуть бути опубліковані колективом викладачів підручник Л. Г. Погиби, Т. О. Грибінченко, Л. М. Голіченко «Українська мова фахового спрямування» та навчальний посібник «Практикум з української мови за професійним спрямуванням» [5].

Наш досвід полягає у власному самостійному доборі різноманітних цікавих текстів фахового змісту й науково-етичного спрямування, зокрема завдань для практичних занять (наприклад, самодиктанти), для проведення дискусій з обговорення фахових проблем (приміром, добірка афористичних виразів), а також для підготовки до публічних виступів («Історична

скарбничка», «Історична бібліотека»). На подібні добори текстів орієнтуємо й студентів. Для прикладу, студентам-історикам в рамках курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для самостійного прочитання рекомендується список історичних романів, який як приклад міжпредметних зв'язків міг би бути актуальним, з одного боку, при вивченні курсів «Історія України», «Історія держави та права України», а з іншого – для всебічного розвитку майбутніх учителів історії. Твори, безперечно, узгоджені з фахівцями – літераторами й істориками.

Історію історичного роману як жанру започаткували ще свого часу твори про Олександра Македонського, Троянську війну з 1 ст. н.е., а також французькі псевдоісторичні романи 17 ст.: у них історія була лише тлом для змалювання незвичайних пригод персонажів, а історичні факти – фантазувалися. Перший справжній історичний роман створив В. Скотт, котрий зумів поєднати історичний факт з художнім вимислом, користуючись при цьому як романтичними, так і реалістичними способами зображення, і це вплинуло на розвиток історичного роману в європейських літературах. В епоху романтизму історичний роман став одним із найбільш поширених літературних жанрів. Для історичного роману 19-20 ст. вірність історичній правді не виключає звернення до злободенних проблем сучасності, тому нерідко і виконує певне ідеологічне призначення. Для сучасного історичного роману характерне зближення з іншими різновидами роману – пригодницьким, психологічним та ін.

Пропонований нами **список історичної літератури** орієнтований хронологічно:

ДО НАШОЇ ЕРИ – Валентин Чемерис «Ольвія»; Юрій Хорунжий «Гонитва до мосту»; Іван Білик «Не дратуйте грифонів» тощо.

НАША ЕРА – VI-X СТОЛІТТЯ – Іван Білик «Меч Арея»; Володимир Малік «Князь Кий»; Дмитро Міщенко «Розплата»; Антін Лотоцький «Наїзд обрив»; Раїса Іванченко «Зрада, або Як стати володарем»; Семен Скляренко «Святослав»; Іван Білик «Похорон богів»; Юліан Опільський «Ідоли падають»; Павло Загребельний «Диво» та ін.

XI-XII СТОЛІТТЯ – Віталій Кулаковський «Володимир Мономах»; Осип Назарук «Осмомисл»; Володимир Малік «Червлені щити»; Богдан Лепкий «Каяла»; Роман Федорів «Отчий світільник»; Антін Лотоцький «Смертне зілля»; Теодор Микитин «Полки ідуть на Галич».

XIII-XVI СТОЛІТТЯ – Антон Хижняк «Данило Галицький»; Раїса Іванченко «Золоті стремена»; Василь Ян «Чингісхан»; «Батий»; Іван Франко «Захар Беркут»; Валерій Шевчук «Дерево пам'яті»; Роман Іванчук «Червлене вино»; «Манускрипт з вулиці Руської»; Адріан Кашенко «Оповідання про славне Військо Запорозьке низове»; Осип Назарук «Роксоляна»; Павло Загребельний «Роксолана»; Андрій Чайковський «За сестрою»; «Сагайдачний»; Віталій Кулаковський «Северин Наливайко» та ін.

XVII-XIX СТОЛІТТЯ – Григорій Квітка-Основа-Яненко «Заснування Харкова»; Іван Ле «Хмельницький»; Михайло Старицький «Перші коршун»; Зінаїда Тулуб «Людолови»; Марія Пригара «Михайлик – джура козацький»; Василь Шевчук «Побратими»; Роман Іванчук «Яничари» («Мальви»); Юрій Косач «Рубікон Хмельницького»; Яків Качура «Іван Богун»; Ліна Костенко «Маруся Чурай»; Пантелеймон Куліш «Чорна рада»; Юрій Мушкетик «Яса»; «Гетьманський скарб»; Богдан Лепкий «Мазепа»; Роман Іванчук «Орда»; Віталій Кулаковський «Дике поле»; «Ріки виходять з берегів»; Спиридон Добровольський «Карасунський кут»; Володимир Гжицький «Кармалюк» та багато інших.

XX СТОЛІТТЯ – НАШ ЧАС – Володимир Винниченко «Щоденники»; Юрій Яновський «Вершники»; Юрій Горліс-Горський «Холодний Яр»; Борис Антоненко-Давидович «Смерть»; Валер'ян Підмогильний «Місто»; Михайло Стельмах «Чотири броди»; Василь Барка «Жовтий князь»; «Сад Гетсиманський»; Олександр Довженко «Поема про море»; Олесь Гончар «Собор»; Володимир Яворівський «Марія з полином у кінці XX століття»; Андрій Кокотюха «Таємниця козацького скарбу» тощо.

Ми не претендуємо на завершеність списку в силу багатьох причин. Історія відкриває все нові й нові сторінки – і їх творчо переосмислити ще не одне покоління митців слова. Прикладом може слугувати одна з останніх компактних збірок «Історія України очима письменників» (К. : Фоліо, 2013. – 580 с.), що вміщує оповідання, уривки з романів, візії, повісті сучасних українських письменників, присвячені якійсь події або персоні української історії від IX ст. до 202... року. У цій книзі є і зовсім забуті сторінки історії – період державності Білих Хорватів у Прикарпатті, який Володимир Єшкілев вважає вузловим моментом нашої історії, є і фантастичний Підземний Кремль в уривку з роману Андрія Куркова, в якому вічно живий Ленін керує нашою країною, є і глибоко особиста буковинська історія Марії Магіос, і легендарний Довбуш Андрія Кокотюхи. Тут і містика і історія, переплетені в XVII столітті в уривку з нового роману Юрія Винничука, і Ярослава Валентина Чемериса, і трагічне XX століття в неназваній Коломні Романа Іванчука, і булгаковський Київ Лади Лузіної, і ностальгія за молодіжною субкультурою 80-90-х Сергія Жадана.

Щоб спростувати чи переконатися в історичній правдивості висловленої думки, треба досить детально прослідкувати не лише за фактажем, а й за мовною палітрою письменника, знайти ті корені, які надають їй народного колориту – здійснити і лексичний, і стилістичний, і культурологічний текстовий аналіз. Тільки кропітка робота з текстом історичного твору складає своє, свідоме ставлення до нього, а відтак сприятиме творчому підходу до вирішення поставленого завдання, формуватиме позитивне освітньо-виховне середовище. «Культурний фон сучасної освіти створює передумови для ґрунтовної культурологічної підготовки учнів, яка полягає у виробленні духовно-ціннісних орієнтацій, готовності до діалогічного співіснування різних культур та особистостей», – наголошує Л.А.Бутенко [1, с.20].

У процесі сприйняття історичних творів (а відтак і інших мистецьких творів – фільмів, драматургії, образотворчих елементів тощо) здійснюється порівняння з фактами історичної дійсності. Адже відомо, що автори історичних романів, вивчаючи окремі проміжки часу, використовують усі відомі засоби: першоджерела з архівів, музеїв, дані усної історії та ін.

Художній твір – це усвідомлення життєвих естетичних ідей. Історичні твори вивчаються не відірвано від життя, а у щільному зв'язку з ним. При цьому нами рекомендується схема текстового соціально-історичного хронотопу, розроблена Н. Копистянською: 1. Відбиття в заголовку задумів автора. 2. Залежність від жанру. 3. Датування, згадка історичних осіб, місцевостей. 4. Соціально-історичні події та обставини, зображені безпосередньо, подані авторською чи персонажною інформацією. 5. Посереднє відображення через долі, трагедії, становлення характерів персонажів, ретроспекцію. 6. Соціально-історичний хронотоп. 7. Злиття часів. 8. Часовий та просторовий перенос дії. 9. Відбиття через авторський час. 10. Можливість, неможливість відкритого висловлювання автором своїх поглядів, символу міфу, метафоричності, містифікації. 11. Емблематичний хронотоп, знак часу. 12. Відбиття у підтексті. 13. Запрограмування надтексту, апеляція до знань і досвіду читача. 14. Об'єктивна і суб'єктивна віддаленість від авторського хронотопу. 15. Пафос зображення, патетика, героїзація, іронія, сатира. 16. Взаємини: особистість – суспільство. 17. Індивідуальна і суспільна трагедія втраченого часу» [3, с. 28]. Такий аналіз під силу студентам гуманітарного напрямку. Опираючись на таку схему, студенти пишуть есе, усно розповідають про твори, розвиваючи риторичні здібності.

Гуманітарний фах неможливий без постійного самовдосконалення, читання. А відтак цей вічний рушій просвіти через учителів у майбутньому принесе до школи художню книгу з минулих часів.

Отже, під час вивчення курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» формуємо стійкі читацькі інтереси студентів, сприяємо їх захопленню художніми творами і в позааудиторний час, виробляємо потяг до творів мистецтва слова, не передбачених для вивчення програмою, підвищуємо загальну культуру спілкування студентів. Перспективу такої роботи бачимо у ширшому впровадженні в навчальний процес курсів і спецкурсів інтегрованого характеру, наприклад, української історичної літератури.

Література:

1. Бутенко Л. Л. Культурний фон сучасного освітнього простору / Л. Л. Бутенко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. праць. – Київ-Запоріжжя, 2002. – Вип. 24. – С. 19–23.
1. Климова К. Я. Теорія і практика формування мовнокомунікативної професійної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів : монографія / Катерина Яківна Климова. – Житомир : ПП «Рута», 2010. – 560 с.
2. Копистянська В. Надтекстовий соціально-історичний хронотоп / В. Копистянська // Античність – сучасність. – Вип. 1. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – С. 20–28.
3. Мацько Л. І. Формування зразкового читача як проблема лінгводидактики і методики // Українська мова в освітньому просторі : навчальний посібник / Л. І. Мацько. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – С. 94–100.
4. Погиба Л. Г. Українська мова фахового спрямування : підручник / Л. Г. Погиба, Т. О. Грибніченко, Л. М. Голіченко – К. : Кондор, 2011. – 352 с.; Погиба Л. Г. Практикум з української мови за професійним спрямуванням : навчальний посібник / Л. Г. Погиба, Т. О. Грибніченко, Л. М. Голіченко, Н.В.Кавера. – К. : Кондор-Видавництво, 2014. – 296 с.

УДК 811.11'42

О. О. Гужва,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ В ДИСКУРСІ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ «ІДЕАЛЬНОЇ ЧОЛОВІК»

Статтю присвячено вивченню реалізації комунікативного принципу увічливості в дискурсі «ідеального чоловіка», створеного письменницею Дж. Остін. Автором проаналізовано функціонування стратегій і тактик негативної увічливості як базової для британської лінгвокультурної спільноти, зроблено висновки стосовно розподілу мовленнєвих тактик та ходів, що становить мовленнєвий портрет ідеального літературного героя.

Ключові слова: дискурс, комунікативний принцип увічливості, мовленнєва стратегія, мовленнєва тактика, мовленнєвий хід, негативна увічливість.

COMMUNICATIVE STRATEGIES IN THE DISCOURSE OF THE LINGUISTIC IDENTITY «AN IDEAL MAN»

The article is devoted to investigating the communicative principle of politeness of an ideal man's discourse created by the writer Jane Austen. The author analyzes functioning of strategies and tactics of negative politeness which is basic for the British linguistic and cultural community. The author comes to the conclusion concerning the distribution of speech tactics and moves that represent the speech portrait of the ideal literary character.

Key words: discourse, communicative principle of politeness, speech strategy, speech tactic, speech move, negative politeness.

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ В ДИСКУРСЕ ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ «ИДЕАЛЬНЫЙ МУЖЧИНА»

Статья посвящена изучению реализации коммуникативного принципа вежливости «идеального мужчины», созданного писательницей Дж. Остин. Автор проанализировал функционирование стратегий и тактик негативной вежливости как базовой для британской лингвокультурной общности, сделал выводы касательно распределения речевых тактик и ходов, которые представляют речевой портрет идеального литературного героя.

Ключевые слова: дискурс, коммуникативный принцип вежливости, речевая стратегия, речевая тактика, речевой ход, негативная вежливость.

Кожен носій мови знає, що мовленнєві дії можна планувати, і в деяких випадках це робити просто необхідно. Для людини, яка звикла рефлексувати з приводу власного мовлення, стратегічне і тактичне прогнозування своїх висловлень є цілком усвідомленим завданням, яке, у свою чергу, може стати об'єктом лінгвістичних розвідок. Вивчення специфіки мовлення певної національної ідентичності можна екстраполювати й на ідеалізовану особистість, **об'єкт** цього дослідження – британського чоловіка першої половини XIX ст., як його уявляла письменниця Дж. Остін. **Предметом** роботи є комунікативні стратегії в дискурсі зазначеної ідеалізованої мовної особистості. **Мета** роботи полягає у встановленні специфіки використання ідеальним чоловіком комунікативних стратегій увічливості, які є складовою частиною його мовної особистості. У якості **матеріалу** для проведення дослідження обираємо романи Дж. Остин; з них виокремлюємо методом суцільної вибірки комунікативні стратегії увічливості, вживані в мовленні головного героя, ідеалізованого письменницею.

Поняття комунікативної стратегії і тактики не є відкриттям останнього десятиліття: активне вживання цих термінів почалося з середини 80-х рр. XX ст., що було результатом посилення комунікативно-прагматичного підходу до аналізу мовних фактів. Стратегічними аспектами комунікації займалися багато вітчизняних та зарубіжних лінгвістів (Дем'янов 1982, ван Дейк 1983, Сухих 1986, тощо). Серед сучасних українських досліджень стратегічних аспектів комунікації можна назвати вивчення лінгвістичних аспектів аргументації та систематику комунікативних стратегій і тактик (Белова А. Д.), дослідження маніпулятивних стратегій в сучасній англійській комунікації (Дмитрук О. В.), опис комунікативних стратегій сіблінгів в англійському сімейному дискурсі (Зверева О. Г.), аналіз стратегії конфронтації в англійському дискурсі (Фролова І. Є.) та ін. Проте, аналізу мовленнєвої поведінки ідеалізованого героя британських прозових творів ще не було здійснено. Таким чином, наше дослідження, виконуване із застосуванням новітніх функціональних підходів сучасної лінгвістики до аналізу мовленнєвих практик ідеалізованої особистості англійського літературного твору, є **актуальним**.

Розуміння комунікації як цілеспрямованого інформаційного обміну між партнерами, спрямованого на здійснення на партнера певного впливу, зумовлює визначення комунікації як стратегічної діяльності. Бажання мовця досягти певних результатів за допомогою комунікативних дій приводить до вибору ним стратегій та тактик, завдяки яким він забезпечує ефективність свого впливу. У процесі досягнення комунікативної мети мовець узгоджує з нею мовленнєві ходи під час